

De Steenbikker

Een van de vele diersoorten die in Nederland alleen in Limburg gevonden worden is de Steenbikker. Bij het lezen van deze naam zult U zich wellicht afvragen om wat voor soort dier het gaat. De naam wekt associaties met een actief organisme (een vogel?, een insect misschien?) dat somtijds op enige afstand hoorbare werkzaamheden verricht. Niets is echter minder waar, de Steenbikker is een dier dat in alle rust leeft en in het geheel geen lawaai produceert. Het gaat namelijk om een fraai gevormde huisjesslak die ook luistert naar de naam *Helicigona lapicida*.

De Nederlandse naam Steenbikker is afkomstig uit de onlangs verschenen tweede druk van het boek 'De Landslakken van Nederland' (Bibliotheek K.N.N.V.), waarin nu voor het eerst Nederlandse soortnamen zijn opgenomen. In z'n algemeenheid juich ik het geven van standaard Nederlandse namen aan planten en dieren ten zeerste toe. Immers de begrijpelijkheid van namen en termen is een van de voorwaarden voor het, zo broodnodige, populariseren van de wetenschap. Op één gevaar moeten we echter bedacht zijn, namelijk dat standaardbenamingen wel eens de vanouds bestaande locale benamingen zouden kunnen doen verdwijnen. Op zich is dat natuurlijk niet zo heel erg, maar toch betekent zoiets een sluipende verarming van de plaatselijke taal en cultuur. Immers niets is daarvoor zo wezenlijk als het benoemen van de dingen om ons heen. Laat daarom de locale benamingen toch vooral rustig voortleven naast de standaardbenamingen!

Nu terug naar de Steenbikker. In Limburg is het een zeldzame slakkesoort; vondsten zijn bekend van het Mergelland en van de Sint Pietersberg. De vondsten van de Sint Pietersberg dateren echter allemaal van het begin van deze eeuw en eerder, daarna is ze niet teruggevonden. Verondersteld wordt wel dat de vindplaatsen op de Sint Pietersberg verloren zijn gegaan door de, wel op afstand hoorbare, werkzaamheden van de gróte steenbikker (die ook luistert naar de naam ENCI). Kennelijk verdragen de grote en de kleine Steenbikker elkaar niet. De grote steenbikker heeft nu ook z'n oog laten vallen op een deel van het Mergelland, namelijk op het Plateau van Margraten. Niet alleen vanwege de kleine Steenbikker heeft het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg daar bezwaar tegen (zie het april-nummer van het Maandblad van dit jaar). Het Genootschap heeft dan ook op 27 september j.l. voor de Raad van State gepleit voor het behoud van het Plateau. De uitslag is vanzelfsprekend nog ongewis: zou het goed aflopen voor de grote of toch voor de kleine Steenbikker?

A.J. Lever

Verslag van de maandelijkse bijeenkomst

Te Heerlen op 10 september

In zijn welkomstwoord uitte voorzitter W. Bult zijn genoegen over het feit, dat hij zo'n groot aantal leden op deze eerste bijeenkomst van het nieuwe seizoen mocht begroeten.

Daarna was het woord aan de aanwezigen voor het bespreken van meegebrachte naturalia. De heer Zilverstand toonde de rups van het Avondrood (*Deilephila elpenor*). Deze grote rups werd gevonden in Melick op Teunisbloem (*Oenothera spec.*). In Zuid-Limburg vliegt deze tot de familie der Pijlstaarten behorende vlinder onder meer op de Grote muggenororchis (*Gymnadenia conopsea*).

De heer Spreuwenberg liet een exemplaar van *Senecio inaequidens* rondgaan. Dit vrij recent bij ons ingeburgerd kruiskruid is onder de wat vreemde naam Bezemkruiskruid in de nieuwe Flora van Nederland opgenomen. Bezemkruiskruid groeit op ruderaal plaatsen en komt massaal voor op het stationemplacement van de N.S. te

Heerlen.

Aansluitend vertoonden enkele aanwezigen dia's. De heer Spoelstra beet het spits af met opnamen van een aantal planten uit de Eifel. Hij liet onder meer zien Bijenorchis (*Ophrys apifera*), Bokkenorchis (*Himantoglossum hircinum*), Purperorchis (*Orchis purpurea*) en Wilde weit (*Melampyrum arvense*).

De heer Adams vergastte de aanwezigen op enkele dia's van vlinders en rupsen. Van de vlinders noemen we: Distelvlinder (*Vanessa cardui*) en Atalanta (*Vanessa atalanta*), beide uit het zuiden afkomstige trekvinders, Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*), Koninginnepage (*Papilio machaon*) en een opname van de Wapendrager (*Phalera bucephala*), die op fraaie wijze liet zien hoe dit vlindertje een afgebroken tak nabootst.

Uit Denemarken stamden de lichtbeelden die de heer Spreuwenberg had gemaakt van planten die nabij de zee groeien, zoals Zeekool (*Crambe maritima*), Blauwe zeedistel (*Eryngium mari-*

timum), Slangelook (*Allium scorodoprasum*) en Bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteo-album*).

De avond werd door de voorzitter besloten met een reeks dia's, die een overzicht gaf van de paddestoelenrijkdom van mijnsteenbergen als Wilhelmina, Hendrik en O.N. II, nu helaas voor het merendeel verdwenen of gesaneerd. Vooral het geslacht *Lepiota* (Parasolzwammen), waarvan de meeste soorten in Nederland zeldzaam zijn, blijkt op de mijnsteenbergen rijk te zijn vertegenwoordigd. Genoemd moeten worden: Spitsschubbi-ge parasolzwam (*Lepiota aspera*), Violetstelige parasolzwam (*L. bucknallii*), Kastanje parasolzwam (*L. castanea*), Gordijnparasolzwam (*L. cortinarius*), Oranjebruine parasolzwam (*L. pelvela*), Vlekkende parasolzwam (*L. ketieri*) en *Lepiota felma*. Andere interessante hier aangetroffen soorten waren: *Leucoagaricus badhamii*, het Verkleurzwammetje (*Melanophyllum echinatum*) en de Hygrometrische aardster (*Astraeus hygrometricus*). Natuurlijk

ontbrak ook de Verfstuifzwam (*Pisolithus arrhizus*) niet. Deze stuifzwam geldt ook op zeer zure steenbergbodem

en wordt gebruikt om de groei van naaldbomen, die op steenbergbomen worden aangeplant, te bevorderen.

Een bloeiend, maar ook gezellig begin van het winterseizoen.

Slapende Eikelmuisen

F.S. van Westreenen

Eckelraderweg 1, Margraten

Bij de knaagdieren (Rodentia) kunnen we twee families onderscheiden die qua verspreiding in Nederland beperkt zijn tot de provincie Limburg. Het betreft de familie van de Hamsters (Cricetidae) en de familie van de Slaapmuizen (Gliridae). Tot de laatste familie behoort onder andere de Eikelmuis (*Eliomys quercinus* L.) Alle Slaapmuizen zijn min of meer nachtdieren en, hun naam zegt het al, ze houden een winterslaap (of beter: hebben een zeer sterk verminderde activiteit gedurende de winter). Eikelmuisen worden mede hierdoor slechts sporadisch waargenomen en gemeld. Er bestaat maar één manier om dat te veranderen: beter zoeken en registreren!

Eikelmuis nestroover

Onder deze aanduiding verscheen in het tijdschrift De Levende Natuur in 1942 een mededeling van de heer J. SCHOENMAKERS uit Maastricht: "Op 24 mei 1941 vond ik op de Ambyerheide bij Maastricht een nest jonge eikelmuisen. Enkele weken later heb ik (vermoedelijk van dit nest) 2 exemplaren gevangen in mijn nestkastjes, die op genoemde hei werden uitgehangen, en waarin deze "moordenaars" een moordpartij hadden aangericht. Ook in voorgaande jaren heb ik waargenomen, dat deze muizensoort tamelijk veel schade aanricht onder de vogels. Daar mij uit ervaring is gebleken, dat de eikelmuis steeds in de buurt blijft, waar zij haar "kroost" heeft opgevoed, of waar zij geboren is, bestaat de mogelijkheid, dat (al komt ze zeldzaam voor), mijn nestkastjes het volgende jaar zoo'n soort winkeltjes worden, waarin ze af en toe een echt hartig brokje kunnen bemachtigen. Op 8 Nov. j.l. heb ik er een in slapende toestand gevonden, ook in een nestkastje. In verband met bovenstaande zou ik U willen vragen, moeten deze muizen in verband met de schade die ze aanrichten vernietigd, of beschermd worden, vanwege hun zeldzaamheid."

De redactie van De Levende Natuur

antwoordde kort maar krachtig: "Vooreerst zeker: beschermen en nauwkeurig de levenswijze bestuderen alvorens een oordeel uit te spreken!"

Dat het voorgaande hier nogmaals wordt gepubliceerd heeft een reden. Er blijkt immers na ruim 40 jaar nog maar weinig te zijn veranderd. Nog steeds worden Eikelmuisen incidenteel in nestkastjes aangetroffen. En nog steeds weten sommigen geen raad met deze dieren. In april van dit jaar bereikte mij het volgende bericht. In de omgeving van Cadier en Keer hangen diverse vogelnestkastjes die worden onderhouden door leden van een plaatselijke natuurvereniging. De kastjes worden in de wintermaanden schoongemaakt en zonodig hersteld. Soms treft men dan ook slapende Eikelmuisen aan. Een fervente vogelliefhebber vertelde dat hij in voorkomende gevallen de Eikelmuis verwijderde en het kastje gewoon schoonmaakte. Wat er verder met de Eikelmuis gebeurde? Die werd dan slapend aan de voet van de boom waarin het nestkastje zich bevond neergelegd! Zoiets kan en mag natuurlijk niet. Een dier dat gedurende zijn winterslaap dermate gestoord wordt komt onherroepelijk in de problemen. Het zal langzaam maar zeker ontwaken en treft dan een onbeschutte te koude omgeving is te vinden. Dat voedsel is hard nodig

om de bij het ontwaken verbruikte vetreserve aan te vullen, om de lichaamstemperatuur op peil te houden en om voldoende energie te krijgen voor het zoeken naar een nieuw veilig onderkomen. Twee Eikelmuisen die door mij werden gevangen wogen tegen het einde van hun winterslaap beide slechts 47 gram. Normaal geldt een gewicht van 65-140 gram (VAN DEN BRINK, 1978). De dieren werden gevangen ten behoeve van een onderzoek en maken het overigens goed. Volledigheidshalve, het verstoren of bemachtigen van Eikelmuisen is zonder ontheffing van de Natuurbeschermingswet niet toegestaan. De redactie van De Levende Natuur kan dus tevreden zijn: Eikelmuisen zijn inmiddels beschermd en hun levenswijze wordt momenteel bestudeerd (studie van P.J.M. BERGERS en R.P.B. FOPPEN). Het laatste oordeel zal te zijner tijd wel worden geveld.

Hoe dan ook, zijn Eikelmuisen nu op te vatten als nestrovers? De eerste zoogdierengids die ik in mijn leven onder ogen kreeg vermeldt het volgende: "Hun vraatzucht is groot. Het voedsel bestaat uit vetrijke zaden, noten, vruchten, slakken, eieren, kleine vogels en insecten. Grote voorkeur voor de opslagplaatsen van fruit. Kunnen in fruittuinen ook zeer schadelijk worden" (IJSELING en SCHEYGROND, 1948). Conclusie: het zijn eigenlijk alleseters en zullen dan ook zo nu en dan een kleine (jonge) vogel als een hartig brokje tot zich nemen. Aangezien recentere literatuur geen aanwijzing geeft voor een verandering van de eetgewoonten mogen we dit voor waar aannemen. Wel blijken de twee gevangen Eikelmuisen ook dol te zijn op hondebrokken. Vogelliefhebbers hoeven zich geen zorgen te maken. Er sneuvelen meer vogels door andere